

Περίληψη

Θεωρητικές βάσεις

1 Αποτελεί ξεχωριστό είδος η περίληψη;

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

📁 Γνωσιακές λειτουργίες

✍️ Γλωσσικά μέσα

📖 Επικοινωνιακή

Αν δεχθούμε ότι ένας τύπος κειμένου ορίζεται από τρία κριτήρια, πρώτον, τις γνωσιακές λειτουργίες που αντανακλά (περιγραφή, αφήγηση κ.ά.), δεύτερον, τα γλωσσικά μέσα που εκμεταλλεύεται για την επιτέλεση αυτής της λειτουργίας, και, τρίτον, την επικοινωνιακή λειτουργία που προτίθεται να πραγματοποιήσει ο παραγωγός του ή / και ο αποδέκτης του (Pilegaard & Frandsen 1996), τότε η περίληψη, δηλαδή η συνάρθρωση παραφρασμένων τεμαχίων που αντιπροσωπεύουν δομικά στοιχεία ενός πρωτότυπου κειμένου (συνεχούς ή συνομιλιακού λόγου), αποτελεί πιθανότατα ένα ξεχωριστό είδος κειμένου, παρόλο που πρόκειται για δευτερογενές, "ετεροκίνητο" θα λέγαμε, κείμενο -πάντως, η περίπτωση της περίληψης δεν είναι μοναδική, αφού αρκετά είδη κειμένων οφείλουν την ύπαρξή τους σε άλλα κείμενα, τα οποία σχολιάζουν ή αναλύουν.

Μπορούμε, λοιπόν, να απαντήσουμε καταφατικά στο αρχικό ερώτημα δίνοντας έναν καταρχήν **ορισμό της περίληψης**: πρόκειται για μια υποκατηγορία [subgenre] του γένους "έκθεση", που έχει αντικειμενικό προσανατολισμό, δηλαδή αποφεύγει τον σχολιασμό του κειμένου που πυκνώνει, επιστρατεύει συγκεκριμένες γνωσιακές λειτουργίες (ανάγνωσης / αποδόμησης και αναδόμησης του πρωτότυπου κειμένου / λόγου), χρησιμοποιεί γλωσσικά μέσα ή, καλύτερα, γλωσσικές στρατηγικές παράφρασης / πύκνωσης του περιεχομένου του αρχικού κειμένου και δείξης της οργάνωσής του, και ικανοποιεί επικοινωνιακές ανάγκες επαγγελματικές (με

★ Τι είναι η περίληψη;

Είναι η συνοπτική και περιεκτική απόδοση, σε συνεχή λόγο, ενός κειμένου. Είναι ένα νέο κείμενο, που, χωρίς να προδίδει το αρχικό, περιλαμβάνει τα σημαντικότερα σημεία του, κατάλληλα συνδεδεμένα.

σημαίνει ότι δεν μπορούν να προστεθούν πληροφορίες ή παραθέματα και ότι δεν πρέπει να μεταβληθεί η οπτική γωνία του αρχικού κειμένου: μ' άλλα λόγια, ο μαθητής δεν δικαιούται να πάρει αποστάσεις από το υλικό που συνοψίζει, αλλά το υιοθετεί όπως έχει. Ο περιορισμός αυτός ισχύει και για χρηστικές περιλήψεις, αφορά όμως κατεξοχήν περιλήψεις γραπτών κειμένων, που αποθηκεύουν πληροφορίες, και η σχολική παράδοση εξακολουθεί να επιμένει στη "σιγουριά" του γραπτού κειμένου και να μη ζητά από τους μαθητές περιλήψεις συμβάντων συνομιλιακού λόγου (συνεντεύξεων, συνεδριάσεων, "στρογγυλών τραπέζων" κ.ά.), όπου μπορεί να κριθεί και η τόλμη όχι μόνο της σύνθεσης αλλά και της ανασύνθεσης του αρχικού κειμένου / λόγου.

3 **Περίληψη συνεχούς γραπτού λόγου**

Πριν εφαρμόσουμε στην περίληψη τα δύο ενδογλωσσικά ταξινομικά κριτήρια που αναφέρθηκαν στην αρχή (γνωσιακές λειτουργίες / γλωσσικά μέσα ενός είδους κειμένου), ας ξεκινήσουμε από το τρίτο κριτήριο, που είναι εξωγλωσσικό, δηλαδή την επικοινωνιακή λειτουργία (ή, μάλλον, τις επικοινωνιακές λειτουργίες ανάλογα με τον στόχο) της περίληψης. Να σημειωθεί σε παρένθεση ότι η σχολική περίληψη, που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα, έχει, όπως εξηγήσαμε, τις ιδιαιτερότητές της, όμως στον βαθμό που επιδιώκεται να μιμείται τις χρηστικές περιλήψεις, μπορεί να νοηθεί σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικές λειτουργίες, μ' άλλα λόγια, μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να συντάξουν περιλήψεις ανασυστήνοντας με τη φαντασία τους ποικίλες συνθήκες επικοινωνίας και αντίστοιχες χρήσεις των περιλήψεων.

Ας δώσουμε έμφαση στο σημείο αυτό...

Μπορεί να ζητηθεί συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο στις πανελλήνιες για την περίληψη, το οποίο θα την εντάσσει στην συγγραφή άρθρου ή σε μια ομιλία. Στην περίπτωση αυτή η περίληψη κειμένου οφείλει να έχει τα εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά του επικοινωνιακού πλαισίου

Συμπληρωματικές διευκρινίσεις

Η περίληψη συχνά γράφεται για συγκεκριμένο σκοπό και έχει αποδέκτη, οπότε **πρέπει να ενταχθεί στο ανάλογο επικοινωνιακό πλαίσιο**.

Παράδειγμα 1

Αν το επικοινωνιακό της πλαίσιο είναι η συνοπτική παρουσίαση ενός κειμένου μέσα στην τάξη, τότε ο μαθητής οφείλει να την εντάξει στο ανάλογο πλαίσιο προσχεδιασμένου προφορικού λόγου (βλ. επικοινωνιακό πλαίσιο του λόγου, 4.22), με την κατάλληλη προσφώνηση («Αγαπητοί συμμαθητές») και αποφώνηση («Ευχαριστώ για την προσοχή σας»). Ενδεικτική πρόταση: *Αγαπητοί συμμαθητές, Θα ήθελα να παρουσιάσω συνοπτικά το περιεχόμενο ενός κειμένου, το οποίο αναφέρεται στο... (θέμα) Ο συγγραφέας αρχικά... Ευχαριστώ για την προσοχή σας*

Παράδειγμα 2

Αν το επικοινωνιακό της πλαίσιο είναι η συνοπτική παρουσίαση ενός άρθρου στη σχολική τους εφημερίδα (συνοπτική αναδημοσίευση), τότε ως τίτλος μπορεί να μπει «Ένα άρθρο για...», στη συνέχεια να δοθεί η ταυτότητα του άρθρου και να παρουσιαστεί το περιεχόμενό του. Ενδεικτική πρόταση: *Ένα άρθρο για τη σχολική βία Σε άρθρο του στην εφημερίδα... με τίτλο «Φαινόμενα έξαρσης της σχολικής βίας», ο... (αρθρογράφος) ισχυρίζεται ότι...*

3.1 Οι επικοινωνιακές λειτουργίες της περίληψης συνεχούς γραπτού λόγου

Η **σχολική περίληψη** ζητά από τους μαθητές μια συνθετική έκθεση ενός συνεχούς (μη λογοτεχνικού) κειμένου, όπως για παράδειγμα ενός κειμένου πειθούς ή ενός πληροφοριακού ή, ακόμη, και ενός βιογραφικού κειμένου, που θα ενδιέφερε τρίτους να τη διαβάσουν (ένα αρκετά μεγάλο, δυνητικό "ακροατήριο"), ώστε να ενημερωθούν για το περιεχόμενο και τη διάρθρωση του αρχικού κειμένου και να κερδίσουν τον χρόνο που θα απαιτούνταν για την ανάγνωση και την ερμηνεία του.

3.2 Οι γνωσιακές λειτουργίες της περίληψης συνεχούς γραπτού λόγου

Η **περίληψη είναι εξ ορισμού μια διφυής δραστηριότητα, ανάγνωσης και (συ)γραφής**. Επειδή κινητοποιείται από ένα αυθεντικό κείμενο το οποίο πρέπει να συνοψιστεί, συνιστά αφενός μια διαδικασία που προϋποθέτει την ενεργοποίηση νοητικών δεξιοτήτων που σχετίζονται πρώτα με την κατανόηση και εν συνεχεία -ή, μάλλον, παράλληλα- με την παράφραση και την πύκνωση των πληροφοριακών στοιχείων του πρωτοτύπου· αφετέρου συνιστά μια διαδικασία ανασυγκρότησης των πληροφοριών που επιλέχθηκαν σε ένα καινούριο κείμενο, που είναι η περίληψη ως προϊόν ολοκληρωμένο. Πριν περάσουμε, λοιπόν, στη διερεύνηση των γλωσσικών μέσων και των στρατηγικών που χρησιμοποιούνται στη σύνταξη μιας περίληψης, θα αναφερθούμε στις γνωσιακές λειτουργίες που επιτελεί ο αναγνώστης του

πρωτοτύπου, προκειμένου να το κατανοήσει και να το αποσυνθέσει, και έπειτα στις πράξεις που απαιτούνται για την κατάστρωση του σχεδίου πάνω στο οποίο θα στηριχθεί το κείμενο της περίληψης.

3.2.1 Γνωσιακές λειτουργίες της περίληψης ως διαδικασίας

☞ Απαλοιφή

Ο πρώτος κανόνας, η *απαλοιφή*, ενεργοποιείται όταν πρόκειται να παραλειφθούν στην περίληψη πληροφορίες του πρωτοτύπου. Η απαλοιφή μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο δραστική, ανάλογα με τη συμβολή μιας πληροφορίας στην επεξεργασία του κεντρικού θέματος του κειμένου.

☞ Γενίκευση

Ο δεύτερος κανόνας, η *γενίκευση*, εφαρμόζεται όταν στοιχεία ενός συνόλου, μιας κατηγορίας, αντικαθίστανται από το όνομα που χαρακτηρίζει το σύνολο ή, γενικότερα, όταν συγγενή σημασιολογικά στοιχεία του πρωτοτύπου αντικαθίστανται

στην περίληψη από μια διατύπωση που τα εκπροσωπεί, όπως το *παίζω* μπορεί να εκπροσωπήσει τα *ντύνω την κούκλα μου, παίζω σκάκι και φτιάχνω ένα κάστρο από άμμο*.

☞ Σύνθεση

Ο τρίτος κανόνας, η *σύνθεση*, χρησιμοποιείται όταν τα συστατικά μέρη μιας διαδικασίας αντικαθίστανται από έναν υψηλότερης τάξης συνθετικό όρο, όπως τα *αγοράζω τούβλα, ανοίγω θεμέλια και χτίζω τοίχους*, που μπορούν να αναχθούν στο *χτίζω σπίτι*. Η διαφορά μεταξύ δεύτερου και τρίτου κανόνα δεν είναι απόλυτα σαφής και ενδέχεται να δημιουργήσει προβλήματα στην εμπειρική διερεύνηση ή/και την αξιολόγηση περιλήψεων. Μπορούμε, ωστόσο, να πούμε ότι η γενίκευση αφορά τα στοιχεία ενός συνόλου που σχετίζονται μόνο λογικά / σημασιολογικά μεταξύ τους, ενώ η σύνθεση

αφορά στοιχεία που συνδέονται όχι τόσο λογικά όσο αιτιακά μεταξύ τους, δηλαδή ως βήματα μιας διαδικασίας που χαρακτηρίζεται από μιας μορφής αναγκαιότητα.

☞ Ο κανόνας του «μηδενός»

Ο κανόνας του "μηδενός", ισχύει στις περιπτώσεις όπου πληροφορίες του πρωτοτύπου μένουν ανέγγιχτες στην περίληψη, πράγμα που σημαίνει ότι οι πληροφορίες αυτές επανιεραρχούνται ως πολύ σημαντικές και, έτσι, υιοθετούνται αυτούσιες στην περίληψη.

☞ Παράφραση

Η παράφραση ορίζεται ως η επαναδιατύπωση μιας πρότασης του ομιλητή από τον ακροατή χρησιμοποιώντας τα δικά του λόγια και το δικό του τρόπο έκφρασης. Η παράφραση συμβάλλει στην κατανόηση και την εμπέδωση του περιεχομένου της συνομιλίας από τον ακροατή αφού τον κρατά συνεχώς απασχολημένο.

3.2.1.1 Λειτουργίες παράφρασης

· Παραλληλισμός

- αναδομητικός

α) Η μεταβιομηχανική κοινωνία της εποχής μας μοιάζει προκλητική και ταχύτατα μεταβαλλόμενη.

β) Η σύγχρονη κοινωνία είναι γοητευτική αλλά ασταθής.

- επιλεκτικός

α) Το μορφωτικό περιεχόμενο ενός σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος οφείλει, κατά τη γνώμη μου, να υπολογίσει, δίπλα στις πολιτισμικές αξίες του παρελθόντος, και τα τεχνολογικά δεδομένα του παρόντος.

β) Νομίζω ότι η σύγχρονη εκπαίδευση πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη της τα επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας.

- διασαφητικός

α) Ο ελεύθερος χρόνος είναι μια ευκαιρία ανασυγκρότησης του εαυτού μας.

β) Στον χρόνο της ραστώνης ανακτούμε ψυχικές δυνάμεις και χαλαρώνουμε σωματικά.

· Αναδιάταξη

α) Η διαφήμιση είναι το άρωμα της καθημερινότητας. Αποπνέει αισιοδοξία και θετική στάση απέναντι στη ζωή, διασκεδάζοντας ταυτόχρονα το μάτι και το πνεύμα. Είναι απόδειξη της ζωικότητας του σύγχρονου ανθρώπου και της βούλησής του να αλλάζει συνεχώς τα δεδομένα του περιβάλλοντος στο οποίο ζει. Είναι το σύμβολο του πιο δημιουργικού εκσυγχρονισμού της κοινωνίας στο επίπεδο όχι των εντυπωσιακών εφευρέσεων αλλά της εξυπηρέτησης καθημερινών αναγκών.

β) Η διαφήμιση αποκαλύπτει τη θέληση του σύγχρονου ανθρώπου να επιλύει με ευφάνταστο τρόπο καθημερινά του προβλήματα και να κάνει ελκυστικότερο το περιβάλλον στο οποίο ζει. Υποδηλώνει μιαν απόλυτα αισιόδοξη στάση απέναντι στα πράγματα, γεγονός που προσφέρει στο πολυπληθές κοινό της αισθητική απόλαυση και διανοητική τέρψη.

· Επιδιωκόμενη συναγωγή

α) Το γεγονός ότι εκατομμύρια ανθρώπων έχουν μέσω διαδικτύου άμεση, εύκολη και σχετικά φθηνή πρόσβαση σε πληροφορίες κάθε είδους (πολιτικής και κοινωνικής σημασίας, μορφωτικού χαρακτήρα ή διασκεδαστικές) αλλάζει άρδην τον χάρτη της διανθρώπινης επικοινωνίας σε τοπική και διεθνή κλίμακα.

β) Η παροχή πλήθους πληροφοριών από το διαδίκτυο σε ανθρώπους κάθε ηλικίας, επαγγέλματος ή μορφωτικού επιπέδου μπορεί να θεωρηθεί μοναδική συμβολή στη διεύρυνση της πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας.

ϋ Πύκνωση

Η πύκνωση του λόγου και η δόμηση ενός πολύ συνεκτικού κειμένου

3.2.1.2 Λειτουργίες πύκνωσης

· Γενίκευση

α) Η αληθινή μάθηση πρέπει να είναι μια διαδικασία αργή όσο και ενεργητική, που εμπλουτίζει τη σκέψη μας και παρέχει ερεθίσματα για νέες ανακαλύψεις. Πρέπει να είναι οπλισμός για τη ζωή και τη διάνοια. Πρέπει να είναι κατάκτηση του θησαυρού του

ανθρώπινου πολιτισμού. Μ' άλλα λόγια, μια διαδικασία που ο νέος άνθρωπος δεν θα έχει στο μέλλον ούτε τον χρόνο ούτε τις ευκαιρίες να την ενεργοποιήσει με τέτοιους προνομιακούς όρους.

β) Η αληθινή μάθηση είναι μια μορφωτική διαδικασία που εξασφαλίζει στον νέο άνθρωπο ό,τι πιο πολύτιμο για τη μελλοντική του ζωή.

• **Επιλογή** (πρόκειται για την επιλογή πληροφοριών και τον αναβιβασμό τους σε υψηλότερο ιεραρχικά επίπεδο, δηλαδή τη μετατροπή τους σε προτάσεις της μακροδομής)

α) Όσοι αποφασίζουν να μην κάνουν παιδιά είναι συνήθως άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, που ζουν σε αστικά κέντρα και εργάζονται εκτός σπιτιού, κατέχουν υψηλές θέσεις στην κοινωνικό-επαγγελματική ιεραρχία, παντρεύονται αργά και δεν δεσμεύονται από σχετικές θρησκευτικές επιταγές.

β) Η ηθελημένη ατεκνία είναι μια στάση που χαρακτηρίζει άτομα που κάνουν καριέρα σε επαγγέλματα με υψηλό κοινωνικό γόητρο και είναι θρησκευτικά αδιάφορα.

• Σύνθεση

α) Ο συντονισμός μιας δημόσιας συζήτησης απαιτεί αληθινή μαεστρία, εκτός από καλή γνώση του θέματος που θα συζητηθεί και σωστή πρόβλεψη των θέσεων που πιθανότατα θα υποστηρίξουν οι συνομιλητές. Απαραίτητη είναι μια κατατοπιστική εισαγωγή για το κοινό της συζήτησης, η αμερόληπτη στάση απέναντι σε κάθε τοποθέτηση, η παρεμπόδιση της κατάχρησης του χρόνου, των αγενών παρεμβάσεων και της υπερβολικής εκμετάλλευσης της αυθεντίας. Επιπλέον, ιδιαίτερη ικανότητα χρειάζεται για την επαναφορά της συζήτησης στην κοίτη του συζητούμενου θέματος σε περιπτώσεις άσκοπων παρεκβάσεων. Η υποβολή ερωτήσεων για την εκμείωση και υποστηρικτικών επιχειρημάτων από τους συνομιλητές και η δυνατότητα συγκερασμού των αντιτιθέμενων απόψεων απαιτεί επίσης ωριμότητα και μεγάλη εμπειρία. Τέλος, η

σωστή χρήση του διαθέσιμου χρόνου με την αποφυγή της πολυλογίας και η ανακεφαλαίωση των συμπερασμάτων για χάρη του κοινού και της συζήτησης συμπληρώνουν τις αρετές του καλού συντονιστή μιας δημόσιας συζήτησης.

β) Ο συντονισμός μιας δημόσιας συζήτησης απαιτεί σωστή στάθμιση του ακροατηρίου και ανάλογη ανταπόκριση στις απαιτήσεις του, επαρκή γνώση του αντικειμένου της συζήτησης, εξισορροπητικούς χειρισμούς των ρόλων των συνομιλητών και τήρηση των κοινωνικών συμβάσεων μιας συνομιλίας.

🔗 **Επέκταση**

Η επέκταση ορίζεται ως η διατύπωση μια σχολιαστικής πρότασης του ακροατή/δέκτη σε σχέση με τα λεγόμενα του ομιλητή, ουσιαστικά «επεκτείνει» το νόημα και την λειτουργία του αρχικού λόγου του ομιλητή.

3.2.1.3 Λειτουργίες επέκτασης

· **Μεταγλωσσικά σχόλια**

(δήλωση των γλωσσικών πράξεων του συγγραφέα του πρωτοτύπου)

- Το άρθρο συζητά, πραγματεύεται, ασχολείται με, έχει ως θέμα του κλπ.
- Αντικείμενο, θέμα του άρθρου, του βιβλίου ή της ομιλίας είναι κλπ.
- Ο συγγραφέας:

αποσαφηνίζει, διευκρινίζει, εξηγεί, ορίζει με ακρίβεια

αναφέρει, παραθέτει

συγκρίνει, αντιπαραθέτει

αναλύει, επιχειρηματολογεί, αποδεικνύει, τεκμηριώνει, ανασκευάζει

υποθέτει, προϋποθέτει, κρίνει, εκτιμά, αξιολογεί, εγκρίνει, απορρίπτει

περιγράφει, αφηγείται, ταξινομεί

απαριθμεί, συνοψίζει

εξετάζει προσεκτικά / διεξοδικά, προσπερνά βιαστικά, υπαινίσσεται

κ.λπ.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

i. Αντικαθιστούμε μια απαρίθμηση με ένα περιεκτικό όρο:

ο τύπος, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, το διαδίκτυο = τα μέσα ενημέρωσης (-5 λέξεις).

ii. Αντικαθιστούμε μια περίφραση με μία λέξη:

οι απαίδευτοι κυρίως είναι αυτοί που έχουν προκαταλήψεις = οι απαίδευτοι κυρίως είναι προκατειλημμένοι (-3 λέξεις).

iii. Καταργούμε την έμφαση (αν βέβαια αυτή η αλλαγή μας επιτρέπει να μείνουμε πιστοί στο κείμενο): Η εκπαίδευση είναι εκείνη η οποία παραμελείται ιδιαίτερα και ανεπίτρεπτα από το κράτος = Η εκπαίδευση παραμελείται ανεπίτρεπτα από το κράτος (-6 λέξεις).

iv. Αντικαθιστούμε μια σχέση αιτίου - αποτελέσματος ανάμεσα σε δύο προτάσεις με άνω τελεία:

Ο ρόλος της οικογένειας στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού έχει περιοριστεί σημαντικά γιατί παράγοντες όπως το σχολείο ή η τηλεόραση επεμβαίνουν καθοριστικά στον τομέα = Ο ρόλος της οικογένειας στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού έχει περιοριστεί σημαντικά το σχολείο και η τηλεόραση επεμβαίνουν καθοριστικά σε αυτόν τον τομέα (- 3 λέξεις).

v. Αντικαθιστούμε ένα προθετικό σύνολο με ένα επίρρημα:

συμπεριφέρθηκε με πολύ μεγάλη σκληρότητα και απανθρωπιά = συμπεριφέρθηκε πολύ σκληρά και απάνθρωπα (-2 λέξεις).

vi. Καταργούμε τις συμπληρωματικές προτάσεις. Μπορούμε να χρησιμοποιούμε ένα επίρρημα, ένα απαρέμφατο, ένα ουσιαστικό, μια παράθεση:

είναι φανερό πως το πρόβλημα έχει οξυνθεί και η κατάσταση επιβάλλει την ανάληψη ευθυνών και πρωτοβουλιών = η όξυνση του προβλήματος επιβάλλει την ανάληψη ευθυνών και πρωτοβουλιών (-6 λέξεις).

vii. Αντικαθιστούμε την παθητική σύνταξη με την ενεργητική:
σημαντικές αποφάσεις ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό = ο
πρωθυπουργός ανακοίνωσε σημαντικές αποφάσεις (-1 λέξη).

viii. Αντικαθιστούμε ένα αρνητικό ρήμα με το αντίστοιχο καταφατικό:
δε δέχτηκε να συμβιβαστεί με την υπάρχουσα κατάσταση = αρνήθηκε να
συμβιβαστεί με την υπάρχουσα κατάσταση (-1 λέξη).

ix. Αντικαθιστούμε μια αναφορική πρόταση με ένα επίθετο:
πρέπει να στιγματίζεται ο πολιτικός εκείνος που ενώ δίνει υποσχέσεις δεν τις
εκπληρώνει = πρέπει να στιγματίζεται ο δημαγωγός πολιτικός (-7 λέξεις).

x. Αντικαθιστούμε μια δευτερεύουσα πρόταση (χρονική, αιτιολογική, υποθετική κα) με
ένα επίθετο ή μια μετοχή στην αρχή της πρότασης ή με ένα προθετικό σύνολο:
επειδή οι κυβερνήσεις αδιαφόρησαν για το ζήτημα, αυτό διαιωνίστηκε = εξαιτίας της
αδιαφορίας των κυβερνήσεων το ζήτημα διαιωνίστηκε (-1 λέξη).

xi. Αποφεύγουμε τον πλάγιο λόγο και πολύ περισσότερο τη χρήση παρελθοντικού
χρόνου.
Δεν γράφουμε π.χ. Ο αρθρογράφος υποστήριξε ότι... ΑΛΛΑ η αλόγιστη επέμβαση
στη φύση, υποστηρίζει ο αρθρογράφος, εγκυμονεί πολλούς κινδύνους για την
ανθρωπότητα (-1 λέξη).

xii. Αποφεύγουμε τις ερωτήσεις, ευθείες και πλάγιες και τις αποδίδουμε με προτάσεις
κρίσεως, διότι έτσι ο λόγος γίνεται συντομότερος:
υπάρχει πλέον κανείς σήμερα που να πιστεύει ότι η βία και η ανομία πρέπει να
αντιμετωπίζονται από το κράτος με βία; = η βία και η ανομία δεν πρέπει να
αντιμετωπίζονται από το κράτος με βία (-7 λέξεις).

3.2.2 Γνωσιακές λειτουργίες της περιλήψης ως προϊόντος [summary]

Ο Werlich ακολουθεί ένα συγκεκριμένο πρότυπο και δίνει με ευσύνοπτο τρόπο τις
γνωσιακές λειτουργίες -"βήματα" τις ονομάζει, αντιμετωπίζοντάς τες ως μέρη μιας
ενιαίας διαδικασίας - που οδηγούν στη συνοπτική απεικόνιση του περιεχομένου ενός
κειμένου αφετηρίας. Είναι: **1.η ανάγνωση** [reading], **2..η διαίρεση** [dividing],

3.η υπογράμμιση [underlining] και **4.ο σχεδιασμός** [outlining]. Προηγείται, κατά τον συγγραφέα, η συστηματική ανάλυση των πληροφοριακών μονάδων του αρχικού κειμένου (ανάγνωση / διαίρεση) και ο καθορισμός της θεματικής δομής και των θεματικών προτάσεων του (υπογράμμιση) και εν συνεχεία ακολουθεί η σύνθεση του σχεδιαγράμματος (σχεδιασμός) και η σύνταξη της περίληψης.

3.3 Τα γλωσσικά μέσα της περίληψης συνεχούς γραπτού λόγου

Στο κεφάλαιο αυτό θα μας απασχολήσουν τα εξής ζητήματα: πρώτον, το μήκος της περίληψης, ένα πρόβλημα που εκ πρώτης όψεως συνδέεται με τις επικοινωνιακές και τις γνωσιακές λειτουργίες της περίληψης, το εξετάζουμε όμως εδώ, μιας και το μήκος ενός κειμένου σε τελική ανάλυση καθορίζεται από γλωσσικές στρατηγικές· δεύτερον, το ύφος της περίληψης· και, τρίτον, η συνοχή της περίληψης, που αντιμετωπίζεται από μια σκοπιά μορφολογική (τα γραμματικά εργαλεία της συνοχής) και μια σκοπιά θεματική (οι θεματολογικοί δείκτες της συνοχής).

3.3.1 Το μήκος της περίληψης

Αλήθεια, πόσο μεγάλη είναι μια περίληψη; Πρέπει να υπάρχει εύλογη αναλογία μήκους ανάμεσα στο πρωτότυπο και την περίληψή του; Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι ότι οι περιλήψεις μπορούν να έχουν οποιοδήποτε μήκος, αρκεί να δίνουν στον αναγνώστη τους μια αντιπροσωπευτική εικόνα του πρωτοτύπου. Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα είναι καταφατική, χωρίς όμως να είναι δυνατόν να οριστεί επακριβώς

η αναλογία. Θα πρέπει, πάντως, να διευκρινίσουμε ότι ερωτήματα όπως τα παραπάνω έχουν νόημα εφόσον η περίληψη είναι "αυτοκίνητη" (αποφασισμένη από τον συντάκτη της), γιατί στην περίπτωση της σχολικής περίληψης είναι ο καθηγητής ή η επιτροπή των εξετάσεων που θα πρέπει να προβληματιστούν για το μήκος της περίληψης, λαμβάνοντας υπόψη τους όχι μόνο το μήκος του αρχικού κειμένου αλλά κυρίως τον (δυνητικό) αποδέκτη της περίληψης, ουσιαστικά τον σκοπό για τον οποίο συντάσσεται η περίληψη. Ο σκοπός αυτός ρυθμίζει το ποσοστό της αφαίρεσης, αν μπορούμε να το πούμε έτσι, και έχει άμεση επίπτωση στο ύφος και τη συγκρότηση του τελικού κειμένου. Ο Werlich διακρίνει δύο

Η έκταση της περίληψης

Η έκταση της περίληψης συνήθως είναι το 1/3 του αρχικού κειμένου. Στις εξετάσεις, ο αριθμός των λέξεων καθορίζεται. Δεν πρέπει να υπερβαίνουμε το όριο πάνω από 15-20 λέξεις ($\pm 10\%$ του αρχικού ορίου λέξεων)

μήκη περίληψης: **τη σύντομη** και **την επιμήκη**. Η σχηματοποίηση αυτή είναι αυθαίρετη εκ πρώτης όψεως, μπορεί όμως να αποβεί χρήσιμη, αν συσχετιστεί με κατηγορίες περιστάσεων επικοινωνίας, στις οποίες άλλοτε (όπως στην περίπτωση μιας επιστημονικής εργασίας, όπου παρατίθεται συχνά με μεγάλη πύκνωση το περιεχόμενο ενός άρθρου ή ενός κεφαλαίου) χρειάζεται μια συντομότερη και άλλοτε (όπως στην περίπτωση μιας δημοσιογραφικής σύνοψης από δημόσια συζήτηση) χρειάζεται μια εκτενέστερη εκδοχή του πρωτοτύπου.

☞ **Σύντομη περίληψη**

**Παράδειγμα
σύνοπτης
περίληψης
βρίσκεται στην
ενότητα
«Παραδείγματα
περιλήψεων» του
εγχειριδίου**

Μπορεί να ζητηθεί και από μαθητές σύντομη περίληψη, προκειμένου να ελεγχθούν οι γνωσιακές και γλωσσικές επιλογές (δραστηκής) πύκνωσης που θα χρησιμοποιήσουν. Υπάρχει, ωστόσο, ο κίνδυνος, αν ζητηθεί περίληψη με μήκος δυσανάλογα μικρό προς το

πρωτότυπο, αυτή να θυμίζει τίτλο μάλλον παρά κείμενο, καθώς δεν θα αντιπροσωπεύονται αναλογικά τα βασικά σημεία του πρωτοτύπου, με αποτέλεσμα την αναπόφευκτη υπεραπλούστευσή του. Τότε η περίληψη θα έχει τα γνωρίσματα του συμπιεσμένου λόγου [compressed language], όπως είναι ο λόγος των τηλεγραφημάτων και των μικρών αγγελιών, των πρωτοσέλιδων των εφημερίδων ή των διαφημίσεων.

Η σύντομη περίληψη "διασώζει" το θέμα του αρχικού κειμένου και δεν μπορεί να είναι μικρότερη από δύο προτάσεις (ή περιόδους), από τις οποίες η μία θα εκπροσωπεί το μεταγλωσσικό μέρος της περίληψης, δηλαδή αυτό που αναφέρεται στο πρόβλημα και τις οργανωτικές κινήσεις του συγγραφέα του πρωτοτύπου, και η άλλη το περιεχόμενο του πρωτοτύπου.

☞ **Επιμηκής περίληψη**

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι σχολικές περιλήψεις, γιατί εκεί το πρωτότυπο είναι το περί ου ο λόγος αντικείμενο, το οποίο πρέπει να καταστεί γνωστό ως προς τη δομή και το περιεχόμενό του

Σύντομη περίληψη

★ Η συνοπτική περίληψη βασίζεται:

-Στο θεματικό κέντρο του κειμένου.

- Στους πλαγιότιτλους των παραγράφων.

Εκτενής περίληψη

Η εκτενής περίληψη βασίζεται:

- Στο θεματικό κέντρο του κειμένου.
- Στους πλαγιότιτλους των

στους αναγνώστες (ή, μάλλον, τον αναγνώστη) της περίληψης. Σε ό,τι αφορά την ακριβή έκταση μιας επιμήκους περίληψης, και μάλιστα της σχολικής, αυτή δεν μπορεί να καθορίζεται με (ή μόνο με) ποσοτικά κριτήρια (αριθμό λέξεων ή προτάσεων ή αράδων) -εκτός κι αν ο αριθμός αυτός προτείνεται εντελώς αυθαίρετα, γιατί το όριο του 1/3 ή 1/4, ας πούμε, του πρωτοτύπου δεν μπορεί να θεωρηθεί πειστικό, που σημαίνει θεωρητικά θεμελιωμένο, κριτήριο- αλλά μόνο με θεματικά κριτήρια: **η περίληψη πρέπει να αποτελεί μian αντιπροσωπευτική χαρτογράφηση του δικτύου των υποθεμάτων (σε αποδεικτικά κείμενα) ή των επεισοδίων (σε αφηγηματικά κείμενα)**. Ποσοτικά κριτήρια δικαιολογούνται μόνο σε επαγγελματικές περιλήψεις (ανακοινώσεων ή άρθρων που πρόκειται να περιληφθούν σε τόμους πρακτικών), όπου οι περιορισμοί της έκτασης επιβάλλονται από πρακτικές ανάγκες, δηλαδή να είναι εύχρηστο ένα εκτεταμένο υλικό κειμένων και περιλήψεων.

...Και μια παρένθεση για την περίληψη

Θα κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό με μια ενδιαφέρουσα παρένθεση, που σχετίζεται με τη διδακτική και την πρακτική της περίληψης από τους μαθητές. Η Seidlhofer, που μελέτησε, μεταξύ άλλων, και τις υπερβάσεις του εντεταλμένου μήκους των περιλήψεων, συμπεραίνει ότι οι λόγοι που δεν επιτρέπουν στους μαθητές να περιοριστούν σ' ένα συγκεκριμένο αριθμό λέξεων δεν είναι τόσο η ελλιπής ενεργοποίηση διαδικασιών παράφρασης / πύκνωσης και ο κακός προγραμματισμός του τελικού κειμένου όσο η δύναμη ή η γοητεία που ασκεί το πρωτότυπο στον μαθητή, ο βαθμός συναισθηματικής εμπλοκής του τελευταίου σ' αυτό ή ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο κάθε μαθητής προσεγγίζει ένα κείμενο. Από τη στιγμή που λείπουν ανάλογες έρευνες για τα ελληνικά δεδομένα, δεν μπορούμε να δεχθούμε απροβλημάτιστα τα πορίσματα αυτά, πρέπει όμως να μας ευαισθητοποιήσουν ως προς την αιτιολόγηση του προβλήματος αλλά και ως προς τα κριτήρια επιλογής των κειμένων που δίδονται για σύνοψη.

3.3.2 Το ύφος της περίληψης

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την περίληψη, το ύφος της δεν μπορεί, βέβαια, να μείνει εντελώς ανεπηρέαστο από το ύφος του πρωτοτύπου (στοχαστικό, πολεμικό, ευτράπελο, ειρωνικό κλπ.) ούτε από το κοινό στο οποίο απευθύνεται (γνωστό / άγνωστο, περιορισμένο / ευρύ κ.ά.). Πάντως, σε κάθε περίπτωση η περίληψη διαφοροποιείται κάπως από το *ουδέτερο*, καθαρά πληροφοριακό, ύφος των κειμένων έκθεσης (όπως του ορισμού και της εξήγησης) και μεταπίπτει σε ένα ύφος *τυπικό*, στον βαθμό που απευθύνεται κανονικά σε απομακρυσμένο και μεγάλο αναγνωστικό κοινό, ή σ' ένα ύφος *τεχνικό*, όταν το επιβάλλει η φυσιογνωμία του πρωτοτύπου. Το **τυπικό ύφος** διακρίνεται από την επιλογή της απρόσωπης (τριτοπρόσωπης) οπτικής γωνίας ή του γενικευτικού α' πληθυντικού προσώπου, την ευρεία θεματική επέκταση της βασικής ιδέας του πρωτοτύπου, την ακρίβεια των λεξικών επιλογών, την εναλλαγή απλών και σύνθετων συντακτικών δομών, την περιπλοκότητα της οργάνωσης των κειμενικών μονάδων και, τέλος, τη φροντίδα για τη στίξη και την παραγραφοποίηση. Όλα τα γνωρίσματα αυτά μπορούν να ελεγχθούν στη φάση της προπαρασκευής και της σύνταξης της περίληψης από το δοκίμιο *Η φωνή των πατέρων* (βλ. ενότητα «Παραδείγματα περιλήψεων»). Από την άλλη πλευρά, το τεχνικό ύφος διαμορφώνεται από τη συχνή χρήση επιστημονικών όρων ή γενικότερα ορολογίας, μια γλώσσα αυστηρή, που αποκλείει τις συνδηλώσεις, και τις πυκνές αναφορές σε μετρήσιμες ιδιότητες των φαινομένων. Επειδή το παραπάνω δοκίμιο δεν είναι τεχνικό κείμενο, γι' αυτό και η περίληψή του δεν έχει το ανάλογο ύφος, αν και δεν λείπουν οι τεχνικοί όροι που αναφέρονται στο φαινόμενο "παράδοση".

✚ Πρέπει η περίληψη να γράφεται με δικά μας λόγια;

Πριν κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό, θα θέλαμε να αναφερθούμε σ' ένα ζήτημα ή, μάλλον, δίλημμα που συνδέεται αποκλειστικά σχεδόν με τη διδακτική και την πρακτική της σχολικής περίληψης: πρέπει η περίληψη να γράφεται "με δικά μας (=του μαθητή) λόγια" ή με τις λέξεις και τις φράσεις του πρωτοτύπου; Οι γνώμες των μελετητών και των συγγραφέων σχολικών εγχειριδίων δίστανται. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ο μαθητής πρέπει να κτίζει την περίληψη με υλικά από το κατεδαφισμένο πρωτότυπο, γιατί η αναγνωστική του αντίδραση δεν πρέπει να χρωματίζει αυθαίρετα το πρωτογενές υλικό. Η περίληψη, λένε, είναι μια απρόσωπη διαμεσολάβηση του μαθητή ανάμεσα στον συγγραφέα του πρωτοτύπου και τον αναγνώστη της περίληψης, ο οποίος υποτίθεται

ότι δεν ενδιαφέρεται παρά για μια πυκνή και αντιπροσωπευτική του πρωτοτύπου εκδοχή. Άλλοι πάλι προτείνουν **οι μαθητές να επεμβαίνουν παραφραστικά στο πρωτότυπο, χωρίς ωστόσο να προδίδουν το ύφος του και, πολύ περισσότερο, τη δομή της μορφής και του περιεχομένου του**. Αν και το ζήτημα δεν επιδέχεται "καθαρή" λύση, πιστεύουμε ότι η δεύτερη άποψη υπερέχει για δύο λόγους: πρώτον, γιατί είναι πολύ σημαντικό μέσω της περίληψης να ελέγχεται και η ικανότητα του μαθητή να μετασχηματίζει δομές (θα λέγαμε "να παίζει με τις δομές") του πρωτοτύπου, γεγονός που συνδέεται με την αναγνωστική του επάρκεια και τις γνωσιακές διαδικασίες παράφρασης / πύκνωσης, οι οποίες δεν μπορούν να ελεγχθούν όταν η περίληψη είναι ένα κολάζ από φράσεις του πρωτοτύπου και, δεύτερον, γιατί κάθε κείμενο φέρει υποχρεωτικά θα λέγαμε ίχνη άλλων κειμένων, συνεπώς και η περίληψη φέρει ίχνη του πρωτοτύπου ή, μάλλον, αντίστροφα, φέρει τα ίχνη της ανάγνωσης του συντάκτη της ως δευτερογενές κείμενο που είναι. Αν όχι κάποια παραφρασμένα χωρία του πρωτοτύπου, τουλάχιστον τα μεταγλωσσικά σχόλια μιας περίληψης είναι η αναπόφευκτη παρουσία του μαθητή-αναγνώστη στο κείμενο της περίληψής του. Να σημειωθεί, πάντως, ότι το παραπάνω δίλημμα στην πράξη δεν είναι τόσο μια *διχοτομία* όσο ένα συνεχές, που ξεκινά από την εκ βάθρων αναδιατύπωση του πρωτοτύπου, περνά από τη μείξη παράφρασης και αυτολεξεί παράθεσης από το πρωτότυπο και καταλήγει στη συρραφή χωρίων του πρωτοτύπου.

3.3.3 Η συνοχή της περίληψης

Θα πρέπει εξ αρχής να διευκρινίσουμε ότι μιλώντας για συνοχή της περίληψης εννοούμε δύο πράγματα:

1. αφενός, τις γλωσσικές στρατηγικές που δοκιμάζει ο συντάκτης της περίληψης, ώστε το κείμενό του να δίνει μια μορφολογικά και θεματολογικά ενοποιημένη, **όχι απλώς αθροιστική εικόνα του πρωτοτύπου** [cohesion],

2. και αφετέρου, την ερμηνευσιμότητα [interpretability], όχι απλώς την πρωτοβάθμια κατανόηση, του κειμένου της περίληψης για το αναγνωστικό κοινό της [coherence], κάτι που στον συνομιλιακό λόγο αποτελεί διαρκές διακύβευμα μεταξύ των συμμετεχόντων στο συνομιλιακό συμβάν, όμως στον συνεχή γραπτό λόγο (όπως είναι η περίληψη) προϋποθέτει την εκ μέρους του συντάκτη καλή γνώση της περίπτωσης επικοινωνίας στην οποία εντάσσεται η περίληψη καθώς επίσης και του γνωσιακού και πληροφοριακού δυναμικού των αναγνωστών της.

Στη συνοχή, λοιπόν, της περίληψης από μορφολογική πλευρά συμβάλλουν η σταθερή χρήση:

- της τριτοπρόσωπης οπτικής γωνίας, άλλοτε προσωπικής και άλλοτε απρόσωπης ("ο άνθρωπος είναι δημιουργός ιστορίας" / "το παρόν νοηματοδοτείται μέσα από την οργανική του σύνδεση με το παρελθόν")
- της "άχρονης" οπτικής του ενεστώτα, που είναι ο χρόνος των μη αφηγηματικών κειμένων
- των λέξεων (στην πραγματικότητα, των λεξικών κατηγοριών) που χαρακτηρίζονται όχι τόσο για το περιεχόμενό τους όσο για την κειμενική τους λειτουργία, όπως είναι τα άρθρα, οι αντωνυμίες (κυρίως δεικτικές και αναφορικές) και οι σύνδεσμοι / συνδέτες, που κάνουν τις συνάψεις του κειμένου είτε εσωτερικά με τον εαυτό του, το συγκείμενο (co-text), είτε εξωτερικά με τα συμφραζόμενα και την περίσταση επικοινωνίας, το περικείμενο (context) -για τους συνδέσμους βλ. και παρακάτω.
- της αντικειμενικής, δηλαδή της επαληθεύσιμης, από τον αναγνώστη της περίληψης, παρουσίασης των πληροφοριών του πρωτοτύπου, μιας οπτικής που στηρίζεται στη γλώσσα των γεγονότων, συσχετίζοντας φαινόμενα με τον χρόνο, τον τόπο, τα πρόσωπα, τις καταστάσεις πραγμάτων ή τα αίτια γένεσής τους (σε αντιδιαστολή προς την υποκειμενική παρουσίαση των πληροφοριών, που στηρίζεται στη γλώσσα των κρίσεων, σχολιάζοντας και αξιολογώντας φαινόμενα).
- της συνοπτικής, δηλαδή της περιορισμένης στις εντελώς αναγκαίες "σκηνικές" αναφορές, παρουσίασης των πληροφοριών του πρωτοτύπου και κυρίως εκείνων που συστήνουν το πλαίσιο του συζητούμενου προβλήματος (σε αντιδιαστολή προς τη "σκηνική" παρουσίαση του προβλήματος στο πρωτότυπο, όπου δεν υφίσταται περιορισμός σε λεπτομέρειες που πλαισιώνουν και φωτίζουν το πρόβλημα).

Κλείνουμε το κεφάλαιο αυτό με μια απόπειρα ταξινόμησης των ρημάτων -δίνονται σε τρίτο πρόσωπο- που δηλώνουν μέσα στην περίληψη τις γλωσσικές πράξεις του συγγραφέα του πρωτοτύπου. Ακολουθούμε επιλεκτικά την πρόταση του Martins-Baltar (1976, 197-208), που περιλαμβάνει πράξεις (και τους αντίστοιχους ρηματικούς δείκτες) του συνεχούς αλλά και του συνομιλιακού λόγου, τις οποίες ομαδοποιεί ως εξής:

1. Αναφορική όψη [aspect référentiel]

· αναφέρει, μνημονεύει, παραθέτει αυτολεξεί (ένα άλλο κείμενο)

· σχολιάζει, ερμηνεύει, συζητά (ένα άλλο κείμενο)

· συνοψίζει (ένα άλλο κείμενο)

· παρατηρεί, διαπιστώνει

· ορίζει με ακρίβεια, προσδιορίζει, καθορίζει

· αποσαφηνίζει, διευκρινίζει, επεξηγεί

· εξηγεί, αιτιολογεί

· ονομάζει, αποκαλεί, χαρακτηρίζει

· συγκρίνει, αντιθέτει, αντιπαραθέτει, αντιπαραβάλλει

· επιχειρηματολογεί (υπέρ ή κατά), υπερασπίζεται, υπεραμύνεται, συνηγορεί, συμφωνεί με, ταυτίζεται με, δικαιολογεί, ανασιευάζει, απορρίπτει, αντικρούει, αντιτίθει

· τεκμηριώνει, στηρίζει (την άποψή του)

· αποδεικνύει, δείχνει

· κρίνει, αξιολογεί, εκτιμά, αποτιμά

· βεβαιώνει, ισχυρίζεται, αποφαινεται, υποστηρίζει, επιμένει (ότι), προβλέπει

· λέει, σημειώνει, τονίζει, επισημαίνει, υπογραμμίζει

· πραγματεύεται, εξετάζει, συζητά, ασχολείται (με), αναφέρεται (σε)

· αναλύει, αναπτύσσει

· ορίζει

· διαιρεί, ταξινομεί

· περιγράφει

· απαριθμεί, συμπληρώνει, προσθέτει

· αφηγείται, διηγείται

· αναρωτιέται, απορεί

· ρωτά

· υποδεικνύει, προτείνει, αντιπροτείνει, συμβουλεύει, συστήνει

· απολογείται

· εύχεται

· εξεγείρεται, αγανακτεί, εκφράζει την έκπληξή του

2. Ποσοτική όψη [aspect quantitatif]

· προσπερνά βιαστικά, με συντομία

· αποσιωπά, παραλείπει, δεν αναφέρει / αναφέρεται

· θίγει πλαγίως, έμμεσα, επιφανειακά

· εξετάζει διεξοδικά, αναλυτικά, προσεκτικά

3. Μεταγλωσσική όψη [aspect métalinguistique]

· επεξηγεί, συγκεκριμενοποιεί (για άλλο κείμενο)

· παραφράζει (για άλλο κείμενο)

4. Διορθωτική όψη [aspect correctif]

· τροποποιεί, αλλάζει (τη διατύπωση)

· διορθώνει (τον εαυτό του / τους συνομιλητές του)

5. Διαλογική όψη [aspect dialogué]

· απευθύνει τον λόγο

· δίνει τον λόγο

· ζητά τον λόγο

· παίρνει, υφαρπάζει τον λόγο

· διεκδικεί τον λόγο

· παρεμβάινει

· διακόπτει

6. Οργανωτική όψη [aspectformel]

· αρχίζει

· συνεχίζει

· μεταβαίνει (σε άλλο θέμα)

· παραιτείται

· τελειώνει, καταλήγει, συμπεραίνει, ανακεφαλαιώνει

7. Ομιλιακή όψη [aspect vocal]

· υψώνει τη φωνή του, τον τόνο της φωνής του

· μουρμουρίζει, ψιθυρίζει

Βασικά βήματα για την σύνταξη περίληψης

1) **Διαβάζουμε προσεκτικά** το κείμενο που μας δόθηκε και προσπαθούμε να συλλάβουμε το θεματικό/νοηματικό του κέντρο. Στη συνέχεια καταγράφουμε το θεματικό κέντρο που εντοπίσαμε στο πρόχειρό μας ,διότι αυτό μπορεί να αποτελέσει στη συνέχεια ακόμη και τη θεματική περίοδο της περίληψής μας ,αν βέβαια επιλέξουμε την παραγωγική μέθοδο ανάπτυξης. Στην προσπάθεια εντοπισμού του θεματικού κέντρου του κειμένου, θα μας βοηθήσει και ο τίτλος του ,αν υπάρχει.

2) **Εργαζόμαστε ανά παράγραφο** εντοπίζοντας τα μέρη της (θεματική περίοδος, λεπτομέρειες ,πρόταση- κατακλείδα) και υπογραμμίζουμε τις λέξεις -κλειδιά ή τις φράσεις-κλειδιά. Οι λέξεις (ή φράσεις κατά περίπτωση) αυτές αποδίδουν τα βασικά στοιχεία -θέσεις , απόψεις, σκέψεις κ.ά. – του συγγραφέα.

3) Στη συνέχεια, **«κρατάμε» σημειώσεις από κάθε παράγραφο** ή νοηματική ενότητα χωριστά, χρησιμοποιώντας τις λέξεις -κλειδιά ως οδηγό ή καταγράφουμε τον πλαγιότιτλο της παραγράφου ή της θεματικής ενότητας. Για να γίνει αυτό ευκολότερα, χρησιμοποιούμε ως υποκείμενο της σημείωσης τη σημαντικότερη νοηματικά έννοια (την έννοια με τη βαρύνουσα σημασία) που υπογραμμίσαμε και συνήθως –αλλά όχι πάντα-βρίσκεται στη θεματική περίοδο της παραγράφου. Οι σημειώσεις αυτές θα αποτελέσουν το βασικό υλικό της περίληψής μας ,σε συνδυασμό

Ένας τρόπος για να καταλάβουμε ότι έχουμε υπογραμμίσει τις σωστές λέξεις -κλειδιά, είναι να τις διαβάσουμε τη μια μετά την άλλη, μετά την υπογράμμισή τους ,απομονωμένες δηλαδή από το υπόλοιπο γλωσσικό περιβάλλον της παραγράφου. Αν αποδίδουν το βασικό νόημα της παραγράφου, τότε οι επιλογές μας είναι σωστές ή τουλάχιστον ικανοποιητικές . Η επιλογή τους επίσης, είναι αυστηρή και θα πρέπει να αποφεύγεται η κατά...βούληση υπογράμμιση . Ανάλογα πάντως με το κείμενο και με οδηγό τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα ,μπορούμε να τις εντοπίσουμε υποβάλλοντας σύντομα ερωτήματα του τύπου : ποιος, πού ,πότε, τί , πώς ,γιατί, με ποιο σκοπό , με ποιο αποτέλεσμα ,με ποια προϋπόθεση κ.ο.κ.

βέβαια και με το θεματικό κέντρο που ήδη έχουμε εντοπίσει και καταγράψει .

4) **Συνθέτουμε και γράφουμε την περίληψη με δικά μας λόγια**, χρησιμοποιώντας το θεματικό κέντρο, τις λέξεις -κλειδιά, τις σημειώσεις που κρατήσαμε από κάθε παράγραφο ή θεματική ενότητα ή τους πλαγιότιτλους που έχουμε καταγράψει. Η σύνδεση αυτών των συστατικών μερών γίνεται με τη χρήση διαρθρωτικών λέξεων ,που στοχεύουν στο δέσιμο μεταξύ τους των μερών της περίληψης.

Η περίληψη γράφεται στο πλαίσιο μιας εκτενούς παραγράφου και για το λόγο αυτό έχει τη δομή μιας κανονικής παραγράφου. Η θεματική περίοδος αντιστοιχεί στο θεματικό/ νοηματικό κέντρο της περίληψης , οι λεπτομέρειες αντιστοιχούν στις σημειώσεις ή τους πλαγιότιτλους και η πρόταση-κατακλείδα αντιστοιχεί στο συμπέρασμα που ενδεχομένως καταλήγει ο συγγραφέας του κειμένου που δόθηκε για περίληψη.

☒ **Περίληψη και ενεργητική ή παθητική σύνταξη**

Οι μαθητές ενημερώνονται ότι μπορούν να επιλέξουν την ενεργητική ή την παθητική σύνταξη στην περίληψη που θα γράψουν, ανάλογα με το τι θέλουν να τονίσουν (το πρόσωπο που δρα ή το αποτέλεσμα της ενέργειας κτλ.), ανάλογα με το ύφος που θα έχει η περίληψη (περισσότερο ουδέτερο / απρόσωπο με την παθητική σύνταξη) κ.ο.κ.. Αντιλαμβάνονται ακόμα ότι, όταν η περίληψη γίνεται από το συγγραφέα, εκείνος χρησιμοποιεί παθητική σύνταξη, για να αποφύγει την αναφορά στο άτομό του· όταν, όμως, η περίληψη γίνεται από ένα τρίτο άτομο, εκείνο επιλέγει ανάμεσα στις δυο μορφές σύνταξης με βάση τους λόγους που αναφέρθηκαν προηγουμένως

☞ Με την ενεργητική σύνταξη δίνουμε έμφαση στο πρόσωπο που δρα και το ύφος γίνεται άμεσο, προσωπικό και ζωντανό.

☞ Με την παθητική σύνταξη δίνουμε έμφαση στο αποτέλεσμα της ενέργειας και το ύφος γίνεται πιο απρόσωπο και τυπικό.

☒ **Γενικές οδηγίες**

1) Αποφεύγουμε την υπερβολική αφαίρεση και γενίκευση δίνοντας τα επιχειρήματα και τις σκέψεις του συγγραφέα σε σωστή αναλογία.

2) Δεν προσπαθούμε να μιμηθούμε το ύφος του κειμένου και αποφεύγουμε να χρησιμοποιήσουμε αυτούσιες τις λέξεις/ φράσεις του κειμένου ,παρά μόνο αν είναι εντελώς απαραίτητο. Σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποιούμε εισαγωγικά.

3) Δε σχολιάζουμε τις απόψεις του συγγραφέα ,ούτε επιδοκιμάζουμε ή αποδοκιμάζουμε τις θέσεις του. Παρακολουθούμε και καταγράφουμε τη συλλογιστική του πορεία με -όσο το δυνατό- αντικειμενικό τρόπο.

4) Παραλείπουμε : τις επεξηγήσεις ,όπου είναι δυνατό, τα παραδείγματα , τις καλλολογικές εκφράσεις ,τα σχήματα λόγου .

5) Μετατρέπουμε τις μεταφορές σε κυριολεξίες ή απλά τις παραλείπουμε.

6) Επιλέγουμε από την αρχή τη σύνταξη (ενεργητική ή παθητική) που θα χρησιμοποιήσουμε και τη διατηρούμε ως το τέλος της περίληψης.

7) Χρησιμοποιούμε κατά κανόνα το τρίτο πρόσωπο .

8) Καταγράφουμε τα βασικά σημεία του κειμένου και δεν τα σχολιάζουμε γιατί δεν κάνουμε διασκευή .

9) Σε περίπτωση που η έκταση της περίληψης είναι αρκετά μεγάλη ,μπορούμε να εφαρμόσουμε και **τεχνικές πύκνωσης** (βλέπε οικείο κεφάλαιο 3.2.1)

☒ Παραγραφοποίηση της περίληψης

* Συνήθως γράφεται σε μια παράγραφο.

* Μπορεί να γραφεί σε περισσότερες, ακολουθώντας τη δομή του κειμένου. Π.χ. πρώτη ενότητα αίτια, δεύτερη αποτελέσματα κτλ.

☒ Σύνταξη της περίληψης

1. Η πρώτη περίοδος:

• Αρχίζει με τη φράση: «ο συγγραφέας/ αρθρογράφος τον κειμένου αναφέρει /ται, παρουσιάζει, προβάλλει, προβληματίζεται, τονίζει, επισημαίνει κτλ...»

• Ακολουθεί το θεματικό κέντρο του κειμένου, με το οποίο ολοκληρώνεται η περίοδος.

2. Η δεύτερη περίοδος:

• Αποτελεί την περιληπτική διατύπωση της πρώτης παραγράφου. Συνδέεται με την πρώτη περίοδο με τη χρήση μιας διαρθρωτικής λέξης ή φράσης π.χ. αρχικά κτλ.

3. Ακολουθούμε την ίδια διαδικασία για όλες τις επόμενες παραγράφους, με βάση τον πλαγιότιτλο και τις σημειώσεις κάθε παραγράφου.

4. Ο λόγος πρέπει να είναι συνεχής και να διασφαλίζεται η αλληλουχία και η συνοχή των νοημάτων με τις κατάλληλες διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις. Π.χ. Επίσης τονίζει, παράλληλα επισημαίνει, προσθέτει ακόμα, αντίθετα προβάλλει, επιπλέον υποστηρίζει κτλ.

5. Την τελευταία παράγραφο του αρχικού κειμένου τη διαμορφώνουμε σε πρόταση κατακλείδα της περίληψης, αρχίζοντας με την κατάλληλη έκφραση. Π.χ. Ο συγγραφέας του κειμένου καταλήγοντας, συμπεραίνει... κτλ.

☒ Δόκιμες - στερεότυπες ενάρξεις περιληπτικού κειμένου

Στο κείμενο υποστηρίζεται.....

Στο δοκιμιακό αυτό κείμενο ο συγγραφέας πραγματεύεται.....

Ο συγγραφέας, αναφερόμενος στο ρόλο που διαδραματίζει το αναγνωρίζει.....

Το άρθρο αυτό θίγει το πολυσυζητημένο θέμα.....

Σύμφωνα με το κείμενο.....

Ο συγγραφέας εκφράζει την πρόθεσή του

Ο συγγραφέας επιχειρεί να ανασκευάσει τα επιχειρήματα....

Ο συγγραφέας υπερασπίζεται την άποψη.....

Ο συγγραφέας αναφέρεται στο επίμαχο ζήτημα.....

Ο συγγραφέας διατυπώνει τις απόψεις του.....

Ο συγγραφέας προσεγγίζει και διερευνά το

Κατά το συγγραφέα η πρωτοφανής.....

12 Παρατηρήσεις για την Περίληψη

1. ΔΙΑΤΥΠΩΝΟΥΜΕ ΤΟ ΘΕΜΑ του κειμένου σε μία (1) περίοδο σύντομη και περιεκτική. Όσο περισσότερες λέξεις χρησιμοποιούμε για να διατυπώσουμε το θέμα του κειμένου, τόσο πολλαπλασιάζονται οι ενδείξεις ότι το... αναζητούμε ή ότι δεν το έχουμε κατανοήσει.

2. ΣΤΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΜΕ (στο μέτρο του δυνατού) αναφορικές προτάσεις και ρήματα.

3. ΠΡΟΣΕΧΟΥΜΕ τη νοηματική σχέση που συνδέει τις παραγράφους, εστιάζοντας στις διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις του κειμένου. Μ' αυτό τον τρόπο, μπορούμε να συνδέσουμε νοηματικά τις αντίστοιχες περιόδους της περίληψής μας και να εξασφαλίσουμε τη συνοχή του κειμένου μας.

4. ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΜΕ την κατάχρηση διαρθρωτικών ρημάτων (τονίζει, υπογραμμίζει, προσθέτει, συμπληρώνει κτλ), καθώς και λέξεων που δηλώνουν χρονική συνέχεια (έπειτα, στη συνέχεια, ταυτόχρονα κτλ).

5. ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΜΕ τη χρήση αυτούσιων λέξεων ή φράσεων του κειμένου.

6. ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ των Ιδεών σε κάθε παράγραφο, προσέχουμε χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις που πιθανόν χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να εστιάσει την προσοχή μας και να αναδείξει τις ιδέες: προ πάντων, κυρίως, το πιο σημαντικό όμως, το σπουδαιότερο ...

7. ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΗ, στόχος μας είναι να αποδώσουμε τις σημαντικές ιδέες του κειμένου και τον τρόπο (τη μέθοδο) με τον οποίο τις συνδέει ο συγγραφέας.

8. ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΜΕ τη χρήση καθημερινού ή προφορικού λεξιλογίου.

9. ΜΕ ΤΟ ΑΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ σε μια παράγραφο, ο συγγραφέας παρουσιάζει συνήθως μια σημαντική ιδέα.

10. Η ΣΥΝΕΧΗΣ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ μιας λέξης (εκτός της Κεντρικής Ιδέας των παραγράφων) αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι περιλαμβάνεται στις μια από τις ιδέες της παραγράφου.

11. ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ ολόκληρο το κείμενο πριν αρχίσουμε τη διαδικασία της περίληψης. Αυτή η παρατήρηση μπορεί να φαίνεται τετριμμένη. Μην εκπλαγείτε όμως αν ανακαλύψετε ότι πολλοί μαθητές —υπό την καθημερινή πίεση των σχολικών υποχρεώσεών τους— επιλέγουν την ευκολότερη δυνατή λύση: Γράφουν το θέμα του κειμένου διαβάζοντας μόνο τον πρόλογό του!

12. ΘΥΜΟΜΑΣΤΕ: Μια περίληψη που υπερβαίνει κατά πολύ το όριο των λέξεων είναι μια περίληψη στην οποία: αφιερώσαμε ελάχιστο χρόνο, ή αποδίδουμε το νόημα κάθε παραγράφου χωρίς να έχουμε διαβάσει ολόκληρο το κείμενο!

Μολύβι και πάλι μολύβι!

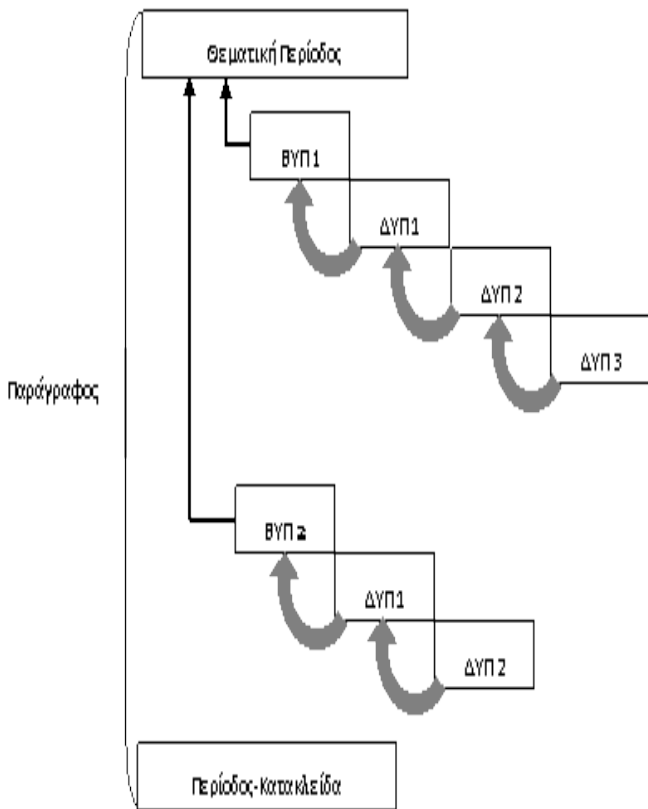
Ναι. Μολύβι. Αυτό είναι το πρώτο μας εργαλείο για την Περίληψη! Διαβάζουμε το κείμενο τοποθετώντας σε κύκλους τις Βασικές Ιδέες κάθε παραγράφου και διαγράφοντας διακριτικά (όποτε χρειάζεται και αν αυτό επιτρέπεται) τμήματα περιόδων που δεν συνεισφέρουν στον σχηματισμό των Ιδεών αυτών.

Γράφουμε στο περιθώριο της σελίδας —έστω και αμορφοποίητες— τις ιδέες των παραγράφων προσέχοντας τις νοηματικές σχέσεις που τις συνδέουν. Πάντα με το μολύβι στο χέρι. Σαν να αποτελεί προέκταση της σκέψης και των ματιών μας. Το μολύβι είναι το εργαλείο που θα μας βοηθήσει να αποτυπώσουμε την περιπέτεια της νοητικής άλγεβρας η οποία επιτελείται κατά τη διάρκεια της συναγωγής των ιδεών κάθε παραγράφου. Ένα κείμενο που έμεινε "πεντακάθαρο" μετά από τη διαδικασία της περίληψης είναι —τις περισσότερες φορές— ένα κείμενο του οποίου τις ιδέες δεν αποδώσαμε σωστά, εμπιστευόμενοι αποκλειστικά και μόνο την... όρασή μας. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι με την όραση, με τα μάτια μας, σκεφτόμαστε. Τα μάτια ανακαλύπτουν μόνο ό,τι είναι ικανή να σκεφτεί και να επινοήσει η σκέψη και τα διανοητικά της εφόδια.

Η γνώση της παραγράφου

Στην περίληψη, καθοριστικό ρόλο παίζει η γνώση της δομής των παραγράφων. Ας πάρουμε, για παράδειγμα, την παρακάτω παράγραφο:

Ανάμεσα στις δύο θεωρίες που συνιστούν τα θεμέλια της μοντέρνας Φυσικής φαίνεται πως υπάρχει σοβαρός ανταγωνισμός. [ΘΠ] Από τη μια μεριά η κβαντική θεωρία δίνει στον παρατηρητή έναν ζωτικής σημασίας ρόλο στη δομή της φυσικής πραγματικότητας. [ΒΥΠ 1] Πολλοί φυσικοί ισχυρίζονται πως υπάρχουν συγκεκριμένες πειραματικές μαρτυρίες εναντίον της άποψης ότι υπάρχει «αντικειμενική πραγματικότητα». Αυτό φαίνεται να δίνει στα ανθρώπινα όντα τη μοναδική ικανότητα να επηρεάζουν τη δομή του φυσικού κόσμου με τρόπο που δεν μπορούσαν ούτε να τον ονειρευτούν στις μέρες του Νεύτωνα. Από την άλλη μεριά, η θεωρία της σχετικότητας, που καταργεί την ιδέα του παγκόσμιου χρόνου και του απόλυτου παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος, δίνει την εικόνα ενός μέλλοντος που κατά κάποιο τρόπο ήδη υπάρχει, και φαίνεται σαν να παίρνει μέσα από τα χέρια μας τη νίκη που κερδίσαμε με την κβαντική θεωρία. [ΒΥΠ 2] Αν το μέλλον ήδη υπάρχει, αυτό δεν σημαίνει ότι αδυνατούμε να το αλλάξουμε; [ΠΚ]

οργάνωσής τους.

Για πολλούς μαθητές, η ανάγνωση αυτής της παραγράφου αποτελεί μια μακρόσυρτη διαδρομή από την προηγούμενη λέξη στην επόμενη: ένα ταξίδι, στο τέλος του οποίου δεν έχει συντελεστεί καμιά μεταβολή.

Όταν όμως γνωρίζουμε τι αναζητάμε σ' αυτή την παράγραφο, η διαδικασία της περίληψης έχει ήδη αρχίσει. Οι βασικές ιδέες του συγγραφέα διατυπώνονται στη **Θεματική Περίοδο** (ΘΠ), στις δύο **Βασικές Υποστηρικτικές Περιόδους** (ΒΥΠ1 ΚΑΙ ΒΥΠ2) και στην **Περίοδο-Κατακλείδα** (ΠΚ). Αυτό σημαίνει ότι η παράγραφος δεν είναι ένα χαοτικό σύνολο λέξεων, αλλά μια συστηματική διάταξη των σκέψεων του εκάστοτε συγγραφέα. Γνωρίζοντας τη δομή της, κατανοούμε ευκολότερα αφενός τις ιδέες του συγγραφέα και αφετέρου τον τρόπο

Τι σημαίνει "διαβάζω προσεκτικά το κείμενο"

— Διάβασε προσεκτικά το κείμενο.

Μια συμβουλή που ακούγεται πολύ συχνά όταν συζητάμε για την περίληψη.

Πείτε μου να "διαβάσω προσεκτικά" την παρακάτω πολυωνμική συνάρτηση:

$$f(x) = x^3/4 + 3x^2/4 - 3x/2 - 2 = 1/4 (x+4) (x+1) (x-2)$$

Τη διαβάζω δύο και τρεις και δέκα φορές! Μπορώ ακόμη και να την απομνημονεύσω...

Τι κατάλαβα όμως; Τίποτα.

Αυτό σημαίνει ότι η μια προσεκτική ανάγνωση χωρίς προσανατολισμό δεν είναι ποτέ αποτελεσματική. Αν δε γνωρίζω πώς να διαβάσω και σε ποια σημεία του κειμένου να εστιάσω την προσοχή μου, είναι αδύνατο να εντοπίσω τις ιδέες που θα περιλάβω στην περίληψη. Επιστρέφουμε λοιπόν στην προηγούμενη ενότητα. Η γνώση της παραγράφου, έχει αποφασιστικό ρόλο στην κατανόηση των ιδεών που παρουσιάζονται σ' ένα κείμενο. Η διάταξη αυτών ιδεών και οι ρητές ή οι υπόρρητες σχέσεις που τις συνδέουν αποτελούν την πρώτη ύλη και ταυτόχρονα την προϋπόθεση για την κατανόηση της παραγράφου και του κειμένου.

Εξω-κειμενική γνώση

Δεν πρέπει βέβαια να αγνοήσουμε και τη γνώση που είναι αναγκαία όταν προσεγγίζουμε ένα κείμενο. Πολλοί μαθητές έχουν την εντύπωση πως ο κόσμος της περιλήψης, οι τεχνικές και οι δεξιότητες που απαιτούνται για την οργάνωσή της, αρχίζουν με τον Πρόλογο του κειμένου που διαβάζουν και τελειώνουν με τον Επίλογο του! Ωστόσο γνωρίζουμε καλά ότι η φτωχή περιληπτική απόδοση των νοημάτων ενός κειμένου και —κατά συνέπεια— τα σφάλματα διατύπωσης και το φτωχό λεξιλόγιο οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην απουσία περιοχών γνώσης που είναι τόσο αναγκαίες στους μαθητές για την κατανόηση του κειμένου.

Αν μάλιστα αποφύγουμε τις παγίδες του πρωτοπρόσωπου ή του τριτοπρόσωπου λόγου στην περίληψη —στις οποίες έχουν εγκλωβιστεί πολλοί από εμάς, χωρίς να ευθυνόμαστε αποκλειστικά—, θα διαπιστώσουμε ότι για τα περισσότερα προβλήματα της περιλήψης πρέπει να αναζητήσουμε τις αιτίες στην αδυναμία των παιδιών να γενικεύσουν με τη βοήθεια αφηρημένων εννοιών. Αν, λόγου χάρη, ένας μαθητής αγνοεί ή αποδίδει λανθασμένα στην περίληψή του το παρακάτω ασύνδετο σχήμα, θα πρέπει να αναρωτηθούμε για το εύρος των "γενικότερων γνώσεών του". [...] κινητά τηλέφωνα, υπολογιστές, διαδίκτυο, Mp3 players, Bluetooth, e-books [...] Πρόκειται για γνώσεις που

φαινομενικά δεν καθορίζουν τη μετέπειτα πορεία του, αλλά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κατανόηση ενός κειμένου και ίσως στην επιτυχία του στις Πανελλαδικές Εξετάσεις.

Γρήγορες αποφάσεις

Το χρονικό διάστημα που έχουμε στη διάθεσή μας για την ολοκλήρωση της περίληψης στις Εξετάσεις δεν είναι απεριόριστο. Χρειαζόμαστε 40 με 45 λεπτά! Αυτό σημαίνει ότι είναι απαραίτητη η προσανατολισμένη ανάγνωση: η ανάγνωση που θα μας βοηθήσει εστιάσουμε την προσοχή μας σε συγκεκριμένα σημεία των παραγράφων του κειμένου. Επιπλέον, πρέπει να αποφασίσουμε γρήγορα ποιες παράγραφοι θα συγχωνευθούν (αν και όποτε χρειάζεται), ώστε να αποδοθεί το νόημά τους με μία περίοδο στην περίληψή μας. Εφοδιασμένοι λοιπόν με το βασικό μας εργαλείο, το μολύβι, με τις παρατηρήσεις και τη γνώση της παραγράφου, μπορούμε να κινηθούμε γρήγορα και αποφασιστικά στην κατανόηση του κειμένου και στη σύνταξη της περίληψής του.